

چرا رویت ماه با تلسکوپ پذیرفته نیست/ کارآیی نرم‌افزارهای نجومی برای تعیین اول ماه

حجت‌الاسلام محمدرضا غفوریان ضمن اشاره به پیامدهای منفی که متوجه رویت هلال با چشم مسلح است گفت: وقتی ما در نجوم این همه پیشرفت کرده‌ایم و این همه نرم‌افزار داریم...

حجت‌الاسلام محمدرضا غفوریان ضمن اشاره به پیامدهای منفی که متوجه رویت هلال با چشم مسلح است گفت: وقتی ما در نجوم این همه پیشرفت کرده‌ایم و این همه نرم‌افزار داریم که دقیقا می‌توانیم از سال‌ها قبل و ماه‌ها قبل مشخص کنیم هلال ماه قمری در فلان سال از چه زمانی قابل رویت است، باید از این ابزار استفاده کنیم.

حجت‌الاسلام و المسلمین محمدرضا غفوریان، پژوهشگر و استاد بازنشسته دانشگاه امیرکبیر در گفت‌وگو با خبرنگار ایکننا به توضیح درباره علت اختلاف نظر فقها درباره رویت هلال ماه شوال پرداخت و راهکار برطرف کردن این مشکل را توضیح داد. ایکننا - هرساله در آخر ماه مبارک رمضان مسئله رویت هلال ماه شوال از موضوعاتی است که مورد توجه جامعه قرار می‌گیرد و بعضا اختلاف نظر فقها در اعلام روز اول ماه شوال، مومنین را دچار مشکل می‌کند. به عنوان سوال نخست، منشأ این اختلاف نظرها چیست؟

ابتدا اشاره کنم یک تصویری در ذهن بعضی از مردم هست که آیا نمی‌شود در تمام کشورها، در مورد اول ماه رمضان یا آخر ماه رمضان یک زمان اعلام شود؟ این تصور که اول و آخر ماه را در یک زمان اعلام کنیم نشدنی است چون سیاره زمین کروی است و وقتی در یک نیمکره روز است، در نیمکره دیگر شب است. کسانی که می‌گویند یک زمان را اعلام کنیم تصور درستی از کره زمین ندارند. فرض کنید همین امروز در ایران عید فطر باشد خوب همین الان در بخش‌های زیادی از کره زمین شب است و وقتی روز ما به پایان می‌رسد، روز آنها شروع می‌شود. بنابراین اینکه تصور کنیم در کل زمین، در زمان واحد عید فطر باشد نشدنی نیست.

مطلب دیگر این است که معیار و ملاک شروع ماه قمری چیست؟ در بین فقها مشهور و معروف است که هلال ماه به گونه‌ای باشد که قابل دیدن حسی با چشم غیر مسلح باشد. این یک فتوای مشهور و معروفی بوده است و تا امروز هم همینطور است منتهی در بین فقها دیدگاه‌های نادری در گذشته به وجود آمده بود مثلا مرحوم صاحب حدائق که برای قرن دوازدهم هجری است در کتاب خودش گفته است اگر هلال ماه در یک منطقه دیده شود برای همه مناطق کافی است. خودش توضیح می‌دهد حرف من بر این مبناست که زمین مسطح است و کروی نیست. این در حالی است که مبنای ایشان از قرن‌ها قبل نامعقول بوده است، منتها در دوران معاصر برخی فقها مثل آیت‌الله خویی با قبول داشتن اینکه زمین کره نیست، همان نظر صاحب حدائق را قبول کردند منتهی قید زدند وقتی هلال ماه در یک جا دیده شود در همه جاهایی که با آن منطقه در شب مشترک هستند اول ماه ثابت می‌شود.

در عین حال مشهور می‌گویند در هر منطقه‌ای تا هلال دیده نشود اول ماه ثابت نمی‌شود. اگر در یک منطقه هلال ماه دیده شود برای مناطق غربی ترش قطعاً ثابت است چون ماهی که هلالش درآمده است برای مناطق غربی بزرگتر است و دیدنش سهل‌تر است ولی برای مناطق شرقی خیر.

ایکننا - پرسشی که وجود دارد این است که چرا مشهور فقها می‌گویند باید ماه با چشم غیر مسلح دیده شود؟ طبیعتاً با پیدایش ابزارهای پیشرفته می‌شود ماه را زودتر از چشم غیر مسلح رویت کرد و همان معیار اول ماه باشد.

بخش مهم و اصلی توضیح من در این بخش است. اگر ما بخواهیم با ابزارها و دستگاه‌های جدید ماه را زودتر از چشم عادی ببینیم یک پیامدهایی دارد. اگر فقیهی این حرف را بزند باید این نتایج را هم بپذیرد. پیامد اولی که متوجه این دیدگاه است این است که اگر قرار باشد با تلسکوپ ماه را ببینیم سوال اول این است با کدام تلسکوپ و دوربین؟ فرض کنید بیست سال قبل ابزارهایی داشتیم که امروز خیلی قوی‌تر از آن را داریم و مطمئناً در آینده ابزارهای قوی‌تری ساخته خواهد شد که رویت هلال در بدو هلال را ممکن می‌سازد. نتیجه این می‌شود که طرفداران این نظریه باید بپذیرند همان لحظه اول پیدایش هلال معیار اول ماه قمری باشد، چون مطمئناً در آینده ابزارهایی ساخته خواهند شد که در همان لحظه اول، هلال ماه را به ما نشان می‌دهند. نتیجه این حرف این می‌شود که لحظه اول تولد هلال، اول ماه است.

این در حالی است که کسی در تاریخ فقه این را نگفته است. دلیلش این است که وقتی کره ماه، یک دور به دور کره زمین می‌گردد بیست و هفت روز و خرده‌ای طول می‌کشد. بعد ماه حدود دو روز به محاق می‌رود و بعد باریکه‌ای از هلال تشکیل می‌شود که با چشم غیر مسلح قابل رویت نیست. این لحظه تولد هلال است. از تولد هلال تا تولد هلال بعدی بیست و نه روز و خرده‌ای طول می‌کشد. اگر ما بگوییم معیار آغاز و انجام ماه قمری تولد هلال ماه است نتیجه اش این می‌شود که ماه قمری اغلب

بیست و نه روز می شود و اگر ماه قمری بیست و نه روز باشد تقویم قمری به هم می ریزد چون الآن تقویم قمری گاهی بیست و نه روز است، گاهی سی روز است لذا گاهی ماه رمضان کامل داریم و گاه ناقص.

اگر کسی بگوید از لحظه تولد هلال تا لحظه تولد هلال بعدی ملاک اول و آخر ماه باشد، اینطوری ماه های قمری اغلب اوقات بیست و نه روز خواهد بود. الآن سال قمری یازده روز از تقویم شمسی کمتر است. اگر بخواهد ماه های قمری بیست و نه روز شود باید شش روز دیگر به آن اضافه کنیم و سال قمری شانزده روز کمتر از ماه شمسی می شود. اینطوری سال شمسی ۳۶۵ روز است ولی سال قمری ۳۴۸ روز خواهد بود و تقویم قمری به هم می ریزد و ماه رمضان های کامل غلط درمی آید.

پس آنچه به نظر من می رسد این است؛ اگر بخواهیم اول ماه قمری را با تلسکوپ ثابت کنیم چون تلسکوپ ها در حال پیشرفت هستند، مطمئنا در آینده تلسکوپ هایی ساخته خواهد شد که در همان لحظه اول، هلال ماه را نشان می دهد. بنابراین آنچه نظر مشهور بوده است که باید هلال ماه با چشم غیر مسلح قابل رویت باشد نظر درستی است. ایکنـا آیا راهکار دیگری برای حل مشکل اختلاف نظر درباره رویت هلال وجود ندارد؟

بله؛ مطلبی که می ماند این است آیا دستگاه ها و نرم افزارهای نجومی نمی توانند به کمک ما بیایند؟ وقتی ما در نجوم این همه پیشرفت داریم و این همه نرم افزار داریم که دقیقا می توانیم از سال ها قبل و ماه ها قبل مشخص کنیم هلال ماه قمری در فلان سال از چه زمانی قابل رویت است، باید از این ابزار استفاده کنیم. اینطوری دیگر نیازی نیست حتما برویم دوربین بگذاریم و تلاش کنیم هلال را رویت کنیم. البته تلاش کردن برای رویت هلال کاری لذت بخش است و خود من بارها رصد ماه کرده ام و کار بسیار شورانگیزی است ولی برای اینکه مردم از تحیر درآیند باید میانی فقهی را منقح کنیم و به سهولت از سال ها و ماه های قبل، زمان رویت هلال را پیش بینی کنیم و بگوییم امسال هلال ماه شوال در فلان روز دیده می شود. بنابراین می توانیم از نرم افزارها استفاده کنیم و اول و آخر ماه را از قبل اعلام کنیم.

ایکنـا ممکن است خیلی ها بگویند در کتب فقها آمده است اگر تعیین اول و آخر ماه با محاسبه باشد، تا زمانی که یقین آور نباشد حجیت ندارد. پاسخ شما چیست؟

این حرف درست است. در گذشته برای وقایع نجومی محاسباتی می کردند که خیلی وقت ها اشتباه درمی آمد. لذا می گفتند تا یقینی نباشد قابل اعتماد نیست ولی امروزه این مشکل برطرف شده و دستگاه های دقیق و نرم افزارهایی که احتمال خطایشان نزدیک به صفر است به وجود آمدند. ما می توانیم با ابزارهای امروز، از پیش خیلی محکم و دقیق زمان اول و آخر ماه را بگوییم و از تحیر درآییم و فتوای مشهور فقها را هم ملاک بدانیم. اینطوری نه تقویم دست می خورد، نه تحیر ایجاد می شود و نه نیاز است روی بلندی برویم تا رویت هلال کنیم البته این کار کار خوبی است و لذت بخش است ولی یک کار علمی برای علاقه مندان این رشته محسوب می شود.

در پایان خوب است عرض کنم که دانشگاه هلند هر ساله نقشه رویت پذیری هلال ماه را در تقویم میلادی و قمری برای تمام کره زمین منتشر می کنند که بسیار هم دقیق است و نشان می دهد هلال ماه در کجا با چشم مسلح و در کجا با چشم غیر مسلح قابل رویت است. علاقه مندان برای مشاهده این نقشه می توانند به این نشانی مراجعه کنند؛

http://www.staff.science.uu.nl/~gent0113/islam/islam_lunvis_current_year.htm